

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

На правах рукопису

КИСЛИЙ Василь Миколайович

ДОКУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ ПРО ОСВІТУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ
1921-1939 РОКІВ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО

07.00.09/ - Історіографія,
джерелознавство та методи історичного дослідження

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ - 1994

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті історії України Академії наук України

Науковий керівник - доктор історичних наук, професор Санцевич
Анатолій Васильович

Офіційні опоненти: 1. доктор історичних наук, професор Сарбей
Віталій Григорович

2. кандидат історичних наук Рубльов Олександр Сергійович

Провідна організація - Інститут українознавства ім. І. Крип'яковича АН України /Львів/

Захист відбудеться "31" березня 1994 р. о 11 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.43.01 по захисту
дисертацій в Інституті української археографії АН України
/254050, Київ, вул. Пугачова, 12/2 /

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту
української археографії АН України

Автореферат розісланий "28" лютого 1994 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Тодійчук О.В.

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00756684 (-)

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

I. КОРОТКИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Своєрідним, важким і суперечливим був історичний шлях Західної України у складі Польської держави протягом 20-30-х років ХХ ст. Українське населення краю зазнавало національного та соціального гноблення з боку властей. Насамперед це стосувалося сфери освіти. Антиукраїнський шкільний закон від 31 липня 1924 р.; безпідставне закриття українських шкіл і відкриття натомість польських або утравістичних /двомовних/; часткове звільнення або примусове переведення на території з переважачим польським населенням українських учителів; категорична відмова властей відкрити Український університет у Львові; переслідування діючих у 1920-1925 роках напівлегальних Українських високих шкіл у Львові; намагання через утравістичну систему навчання з переважанням польської мови виховати західноукраїнську молодь у польсько-шовіністичному дусі, не шануючи свого національного - такими були основи освітянської політики польських властей в Західній Україні. Про все це переконливо свідчать різноманітні історичні джерела - газети, журнали, законодавчі і статистичні збірники, листівки, архівні документи тощо.

Саме тому об'єктом дослідження обрано опубліковані документи та архівні джерела з питань початкової, середньої, професійної і вищої освіти в Західній Україні періоду входження її до складу Польщі. Отже, у географічному відношенні повяття "Західна Україна" у даній праці вжито щодо тодішніх Львівського, Станіславського, Тернопільського і Волинського воєводств, а також Холмщини, Лемківщини, Підляшшя і Надсяння.

Стан наукової розробки проблеми. Окремих історіографічних і джерелознавчих досліджень з питань освіти 20-30-х років у Західній Україні немає. Починаючи з 20-х років до нашого часу щодо освіти опубліковано ряд значних праць історичного плану і велику кількість статей, які висвітлюють лише окремі аспекти проблеми.

Вивчення історії освіти у Західній Україні досліджуваного періоду пройшло ряд своєрідних етапів. На початковому етапі, у 20-30-х роках, висвітлювалися окремі питання теми переважно в публіцистичному плані по свіжих слідах історичних подій. Виділялося дві основних тенденції: 1. української освітянської громадськості, що вболівала за важкий стан української школи в умовах панування Польської держави; 2. польських авторів, що намагалися виправдовувати гнобительську політику властей щодо освіти корінного населення Західної України.

В кінці 30-х років, з включенням цього краю до складу УРСР радянські автори, керуючись абсолютизованим класовим підходом до історичного минулого, сконцентрували увагу на викритті гнобительської політики польських властей щодо освіти українського населення, на питаннях революційної боротьби в краї. Ця тенденція продовжувалася і далі протягом тривалого часу. Досить обмеженою була джерельна база цієї літератури.

Досить активним і плідним дослідженням з порушеної проблеми 50-60-х років сприяли зміни у політичній обстановці, пов'язані з "хрущовською відлигою", розширення джерельно-літературної бази. Зокрема в цей час опубліковано чимало праць на матеріалах окремих областей.

Більш поглиблені, ніж раніше, вивчення проблеми відносяться до 70-х - першої половини 80-х років. Ряд праць охоплював досить широкий спектр питань. Саме в цей час значною мірою виявляється зближення дослідницьких позицій радянських і польських істориків у прагненні до історичної істини.

Нарешті, останній етап досліджень, що розпочався з другої половини 80-х років і триває донині, характеризується відмовою від хибних ідеологічних стереотипів, від тематичної обмеженості, намаганнями істориків охопити всю різноманітність досліджуваної тематики.

Більш докладний розгляд історіографії досліджуваної проблеми міститься у викладі змісту I розділу дисертації.

Мета даного дослідження - розкрити наукову цінність опублікованих та архівних джерел з питань освіти 20-30-х років у Західній Україні, що конкретизується такими завданнями:

- провести узагальнення щодо використання в українських документальних збірниках документів з даної теми;
- на основі історіографічного аналізу праць істориків зробити висновки про стан використання ними відповідних джерел;
- охарактеризувати тематику використаних документів;
- залучити до наукового обігу якнайширше коло джерел з даної теми;
- на підставі вивчених документів розкрити характер взаємовідносин у галузі освіти українського населення Західної України з польськими державними органами.

Хронологічні межі дослідження - 1921-1939 роки, тобто період порівняно мирного розвитку подій у Західній Україні після українсько-польської та польсько-радянської воєн до розпаду Польської дер-

жави у 1939 р.

Наукова новизна дисертації зумовлена тим, що вперше:

- зроблено спробу неупередженого історіографічного аналізу праць з обраної тематики, виявлення різних тенденцій і напрямів досліджень в галузі освіти;

- узагальнено аналізуються опубліковані у радянських документальних збірниках матеріали стосовно освіти;

- піддано систематичному аналізу опубліковані документи з даної проблеми;

- охарактеризовано та введено до наукового обігу значну кількість раніше не використаних дослідниками архівних джерел.

Дана праця - перше дослідження історичних джерел з питань освіти 20-30-х років у Західній Україні.

Теоретичні та методологічні засади дисертації полягають у плюралістичному підході до узагальнень та висновків досліджуваної теми із застосуванням всеосяжного принципу історизму. В основу побудови /структури/ роботи покладено проблемно-тематичний метод. При виявленні сутносних параметрів аналізованих джерел застосовується історико-порівняльний метод, а при розв'язанні суперечливих ситуацій - діалектичний.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані при підготовці узагальнюючих праць з новітньої історії України, при викладанні відповідного курсу, у науково-експозиційній роботі музеїв при доборі матеріалу з питань освіти, при поповненні відповідних рубрик архівних каталогів.

Текст дисертації і додатки до неї можуть бути використані при підготовці окремих історичних досліджень.

Джерельну базу дослідження складають чисельні опубліковані джерела та документи Центрального державного історичного архіву /ЦДІА/ України у м.Львові, Центрального державного архіву громадських об'єднань /ЦДАГО/ України, державних архівів Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської і Тернопільської областей.

документи громадських організацій і об'єднань представлені у дисертації джерелами з фондів Української парламентської репрезентації /представництва - авт./, Комуністичної партії Західної України /КПЗУ/, Професійної організації українського студентства західних земель України /Профорусу/, Наукового товариства імені Т.Г.Шев-

ченка /НТШ/ у Львові, Львівського відділення студентського Союзу "Młodzież wszechpolska".

Історія офіційної вищої освіти у Західній Україні знайшла відображення переважно у фондах чотирьох львівських вузів: Університету Яна Казимира, Львівської політехніки, Академії ветеринарної медицини, Академії закордонної торгівлі.

Фонди Українського університету, Української високої технічної школи /УВТШ/ у Львові містять основні матеріали про українську вищу освіту 20-х років.

Українські приватні початкові та середні учбові заклади значною мірою характеризуються документами Українського педагогічного товариства /УПТ/ "Рідна школа", кураторій Львівського і Волинського шкільних округів.

Державна початкова, середня і професійна освіта представлена фондами як згаданих кураторій, так і шкіл, гімназій, ліцеїв.

Значний матеріал щодо різноманітних виступів студентів та учнів, проведення шкільних плєбісцитів, діяльності Українських високих шкіл у Львові міститься у документах посводських управлінь, старост, органів поліції, суду і прокуратури.

При роботі над дисертацією були використані путівники по державних архівах Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської областей.

Піддано аналізу інформацію щодо освіти, вміщену в опублікованих законодавчих і статистичних збірниках Польської держави, схарактеризовано матеріали періодичної преси, насамперед газет і журналів, а також листівки, які безпосередньо стосувалися досліджуваної теми.

Заслужують на увагу істориків також різні директивні документи з питань освіти /програми навчання, положення, статуту, звіти тощо/.

У дисертації проведено аналіз передрукованих у радянських документальних збірниках джерел з досліджуваної теми.

Апробація роботи проводилася у відділі історіографії та спеціальних історичних дисциплін Інституту історії України Академії наук України.

II. СТРУКТУРА ТА КОРОТКИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що виділені за видами досліджуваних матеріалів, висновків, додатків, покажчика

використаних джерел та літератури.

У вступі дається обґрунтування вибору теми дисертації, показана її актуальність, практичне значення, наукова новизна, визначені мета і завдання дослідження, зроблено стислий огляд використаних джерел.

У першому розділі "Історіографія проблеми" проаналізовано опубліковані статті і монографії з питань освіти на Західній Україні, видані протягом 20-початку 90-х років ХХ ст. Ще під час досліджуваного періоду вийшли роботи переважно публіцистичного характеру І.Герасимовича, К.Федоровича, С.Легнера, С.Квятковського, С.Ніка, Ф.Слівинського, З.Урбанського, що частково порушували питання теми. Автори, які відображали інтереси української освітянської громадськості, наголошували на тому, що українська початкова і середня освіта цілеспрямовано скорочувалася Польською державою. Цей напрям вивчення теми представляли роботи І.Герасимовича і К.Федоровича.¹

Радикально настроєні польські публіцисти виправдовували все зроблене Польською державою в Західній Україні 20-30-х років ХХ ст. у галузі освіти як необхідні кроки на шляху виховання гідних польських громадян. Облудно твердячи про вищість польської науки і культури над українською, ці автори представляли введення двомовності у навчання з перевагою польської мови, ліквідацію українських і запровадження на їх місці польських шкіл благом для українського народу.² Вони мали досить послідовників винятково серед польських дослідників.

Інший напрям студій з даної проблеми концентрував увагу на ролі школи у житті суспільства, на її взаємовідносинах з церквою.³ З точки зору нашого дослідження корисним у цих працях є певний матеріал про діяльність шкіл Західної України, що подавався разом з відомостями про освіту в корінній Польщі.

1 Герасимович І. Українські школи під польською владою. - Станиславів, 1924; Федорович К. Українські школи в Галичині у світлі законів і практики. - Львів, 1924

2 Pełiński M. Ukraińcy w Polsce odrodzonej. - Warszawa, 1931; Urbanowski Z. Mniejszości narodowe w Polsce. - Warszawa, 1933 і inne.

3 Дир: Bałaban J. Walka o niezawisłość szkoły w Polsce w chwili obecnej. - Łódź, 1927; Słowiński P. Szkolnictwo prywatne w Polsce współczesnej. - Łódź, 1933 і inne.

Польський дослідник С.Легнерт у написаній у фактографічному плані книжці про шкільну справу в Малопольщі навів чимало статистичних відомостей про склад шкіл, учнів і вчителів у Краківському, Львівському, Станіславському і Тернопільському воєводствах у 1922 - 1923 роках.¹

До кінця 30-х років відноситься своєрідний етап висвітлення питань освіти в Західній Україні. Переважно в публіцистичному плані радянські автори В.Мінаєв, С.Чавдаров, Д.Мін, Г.Мінський, М.Константинов писали про освіту у Західній Україні під гнітом міжвоєнної Польщі. Особливо ґрунтовними були статті С.Чавдарова і М.Константинова.

Досить ґлодотворним щодо дослідження даної теми слід вважати період 50-60-х років. Певний поштовх до деяких позитивних змін в історичній науці дала так звана "хрущовська відлига". До політично-кон'юнктурних ювілеїв /40-річчя та 50-річчя Жовтневої революції/ вийшли у світ документальні збірники з історії Західної України, які містили і документи з питань освіти досліджуваного періоду. Це сприяло розгортанню відповідних досліджень.

У 50-60-ті роки активно досліджували питання освіти в Західній Україні історики та педагоги О.С.Татенко, О.П.Кондратюк, В.І. Калинович, І.С.Павлюк, Л.А.Іваненко, В.В.Літянський, М.М.Грищенко, М.П.Герасименко і Б.К.Дудикевич, В.Л.Варецький, В.Ю.Маланчук, Л.Г.Баїк, М.М.Волянук, М.Й.Зільберман. У їхніх працях питання освіти розглядалися через призму класової і революційної боротьби населення Західної України. Даний погляд до останнього часу був домінуючим в українській радянській історіографії при висвітленні будь-яких питань, пов'язаних з історією Західної України 20-30-х років ХХ ст.

У вищеназваний період істотний вклад у дослідження даної проблеми внесли і польські дослідники, які підійшли до неї більш уважно і різнобічно, ніж їх довоєнні колеги. Так, аналізуючи становище з освітою для меншин, С.Мауєрсберг приходить до справедливого висновку, що Польська держава у той час не дбала про їхню національну освіту, намагалася будь-що ополачити українське населення.² Цього автора можна віднести до того напрямку в історіографії, який започаткували І.Герасимович і К.Федорович і якого в основному дотримувалися надалі радянські дослідники.

1 Lehnert S. Szkolnictwo w Małopolsce. - Lwów, 1924.

2 Mauersberg S. Szkolnictwo powszechne dla mniejszości w Polsce w latach 1918-1939. - Siedlce, 1975.

Найґрунтовнішими працями періоду 70-х – першої половини 80-х років були монографії українського історика Л.Г.Баїка та польських М.Іваніцького і З.Конечного.¹

Незважаючи на кон'юнктурно-публіцистичного характеру заголовок, книга Л.Г.Баїка так само, як і праця М.Іваніцького, ґрунтується на великому, часто ориґінальному джерельно-літературному матеріалі, містить певні корисні висновки та узагальнення. Але викликає подив твердження польських істориків про те, що у шкільній справі українське населення мало вільний доступ як до польських, так і до українських шкіл і держава у цьому нікому не перешкождала, що не відповідає дійсності.

Для останнього періоду в історіографії даної проблеми – другої половини 80-х років – до нашого часу – характерним є відхід від ідеологічних догм, що привело до переоцінки багатьох історичних подій з історії України. У цей час дослідники більш ретельно стали вивчати такі питання, як діяльність Українського університету та Української високої технічної школи у Львові /М.Буцко, Ю.Редько, П.Хобзей/, роботу різних українських освітянських громадських організацій /Р.Пастух/, становиме західноукраїнської інтелігенції 20-30-х років /О.Рубльов, В.Солонинко/тощо.

Таким чином, можна констатувати, що наукова література з питань освіти в Західній Україні 20-30-х років є досить значною, охоплює чимало важливих напрямів. Але вона не дає більш-менш закінченого уявлення про цілу проблему. А щоб його одержати, необхідно проаналізувати систему історичних джерел.

Другий розділ "Характеристика опублікованих джерел" присвячено аналізу матеріалів вміщених у документальних збірниках, газетах, журналах, листівках, інших друконаних виданнях.

У дисертації аналізуються найбільш важливі законодавчі і розпорядчі акти у галузі освіти, опубліковані в офіційних "Відомостях законів Польської Республіки" /"Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej"/.

Окремі законодавчі акти у галузі освіти, розпорядження кураторів шкільних округів на їх виконаңця, питання переведення і звіль-

1 Баїк Л.Г. За освіту для трудящих.- Львів, 1983; Iwanicki M. Oświata i szkolnictwo ukraińskie w Polsce w latach 1918-1939.-Siedlce, 1975; Konieczny Z. Szkolnictwo średnie miasta Przemyśla.-Przemyśl, 1965.

нення учителів, організації шкіл на території Волинського, Львівського, Станіславського і Тернопільського воєводств висвітлено на сторінках офіційних /службових/ журналів кураторів Львівського та Волинського шкільних округів.

Окрім законодавчих збірників і періодичних видань нормативно-розпорядчого характеру інформація щодо кількості шкіл, учнів, учителів, гузів міститься у статистичних збірниках "Statystyka szkolnictwa", які видавалися протягом 1933-1939 років Головним управлінням статистики Польщі. Вищевведене управління публікувало також збірники про загальноосвітні школи Польщі у 1925/26 та 1930/31 навчальних роках.

В останніх двох збірниках інформація подавалася на рівні одного населеного пункту, тобто за географічним принципом.

Відомості щодо конкретних шкіл, гімназій, ліцеїв містяться у їх друкованих річних звітах, які виходили здебільшого на правах рукопису. Вони, на жаль, збереглися не повністю.

У вигляді книг і брошур видавалися також навчальні програми, статuti і положення про певні заклади.

У численних радянських документальних збірниках, здебільшого присвячених революційно-визвольній боротьбі, вміщувалися і документи освітянського характеру. Такі збірники переважно мали регіональний характер і готувалися по окремих областях. Основною джерельною базою для них послужили документи відповідних обласних архівів.

У дисертації проаналізовано 12 українських радянських і 1 польський документальні збірники. У радянських виданнях стосовно освітянської тематики переважали джерела, у яких містився показ виступів студентів та учнів за свої права, їхнього важкого матеріального становища. Певне місце приділялося також Українському університетові у Львові як чиннику революційної боротьби.

У єдиному тематичному польському збірникові слід виділити документи, пов'язані з розглядом питань освіти у польському Сеймі та внесенням щодо цього петицій, законопроектів комуністичною посольською фракцією.

У дисертації розглядаються у джерелознавчому плані періодичні видання суто освітнього характеру /"Учитель", "Українська школа", "Учительське слово"/, часописи учнівської і студентської молоді /"Наш шлях", "Смартак", "Новий шлях", "Піонер", "Молоде життя", "Студентські вісті", "Студентський вісник "Поступ"/, преса загального характеру /"Нова культура", "Знання", "Громадський голос",

"Діло" / та інші. Штання освіти порушуються у багатьох листівках, частина яких містить унікальну інформацію про відповідну діяльність тієї чи іншої партії, організації, а також про певні події.

Матеріали періодичної преси свідчать про те, що серед українського населення та політичних партій краю прослідковувався ряд тенденцій відносно освіти.

Перша з них пов'язана з роботою в галузі освіти на благо українського народу за допомогою легальних засобів, в умовах панування Польської держави в Західній Україні. Типовим представником даної лінії слід вважати Українське педагогічне товариство "Рідна школа". З певними заввагами сюди ж можемо віднести і Українське національно-демократичне об'єднання /УНДО/ та ряд інших українських політичних легальних організацій 20-30-х років. Вони обстоювали еволюційний шлях до незалежної самостійної української держави.

Представники другої тенденції закликали до боротьби за українську школу та вищу освіту в руслі класових, революційних змагань населення краю проти польської окупації, за встановлення влади рад і воз'єднання західноукраїнських земель з радянською Україною у складі СРСР. Ця тенденція знаходила своє відображення у пресі Комуністичної партії Західної України /КПЗУ/, Комуністичної партії Польщі /КПП/ та інших прокомуністичних об'єднань /КСМЗУ, "Жице", "Піонер", Ділове об'єднання поступового студентства західних земель України та еміграції /ДОНС/, "Академічний комітет оборони СРСР", "Антифашистський академічний комітет" та інші/.

Типовими представниками третьої тенденції були члени Організації українських націоналістів /ОУН/. У своїх виданнях /переважно листівках/ вони закликали силою здобути українську школу, як стратегічна мета висувалася збройна боротьба проти існуючого польського режиму і проголошення самостійної соборної української держави.

У третьому розділі "Науковий аналіз архівних матеріалів" схарактеризовано види і зміст архівних документів, подано їх аналіз.

Архівні джерела з досліджуваної теми зосереджено у численних фондах, частина яких безпосередньо відноситься до освіти. Але чимало відомостей з теми міститься і у фондах місцевих польських органів державної влади і управління, поліції, суду, прокуратури, а також громадських організацій, особових фондах.

У документах місцевих органів поліції значна питома вага належить донесенням і повідомленням про: діяльність Українських високих шкіл у Львові; виступи студентів та учнів; поції, пов'язані із про-

веденням шкільних плебісцитів, віч і зібрань населення з питань освіти. Аналогічною є тематична спрямованість документів місцевих органів суду і прокуратури, хоча у них здебільшого фігурують такі види джерел як протоколи допитів і рішення суду про винесення покарання.

Оскільки у воєводських управліннях був відділ безпеки, воєводи разом із підлеглими їм повітовими старостами безпосередньо підпорядковувалися міністрові внутрішніх справ Польщі, то громадська безпека була основою їх роботи. Тому зміст і форма багатьох документів вищенаведених управлінь були дуже близькими до документів поліції. До того ж, остання постійно надсилала воєводам і повітовим старостам до відома і вжиття належних заходів усі найважливіші, з їх точки зору, документи.

Свосередніми матеріалами серед фондів воєводських управлінь і повітових староств слід вважати протоколи нарад при воєводах і старостах та їх річні звіти. У цих документах певне місце належить відомостям про освіту.

Деякі тисячі архівних справ налічують фонди кураторій Львівського і Волинського шкільних округів, що відали початковою, фаховою, середньою і позашкільною освітою на місцях. Це розпорядження міністерства віросповідань і освіти, кураторів щодо організації навчання, заробітної плати вчителів, оплати за навчання у середніх школах; справи про зміну мови навчання у школах; декларації населення, внесені при проведенні шкільних плебісцитів щодо мови навчання; статистичні відомості про кількість шкіл та учнів; запити українських послів /депутатів/ у польському Сеймі щодо злєсживань польської адміністрації стосовно українських шкіл і школярів; фотографії, річні звіти, плани будівництва приміщень шкіл; матеріали про надання приватним школам статусу прирівняних до державних; рішення польських судових органів про мову навчання в окремих школах тощо.

Серед вузівських фондів виділяються два великі комплекси. Перший - це архівні документи чотирьох польських державних вузів Львова і другий - матеріали Українських високих шкіл /УВШ/ у Львові.

До першого комплексу належать розпорядження міністерства віросповідань і освіти щодо організації навчального процесу, оплати за навчання, надання стипендії і матеріальної допомоги студентам, заробітної плати професорсько-викладацькому складу; каталоги успішності студентів; оголошення і звернення ректорів до студентів у зв'язку з виникненням заворушень у львівських вузах.

Значну частину архівних документів другого комплексу складають: різноманітні довідки, статті і повідомлення про діяльність УВШ; книги запису студентів.

Як у державних вузах Львова, так і в УВШ були такі документи як статuti або їх проекти, протоколи засідань ректоратів, професорських рад, листування.

Доповнюють ваценазвані фонди документи громадських організацій і товариств.

У фонді Профорусу здебільшого документи стосуються УВШ у Львові, оскільки саме існування Профорусу було зумовлене діяльністю Українського університету та Української високої технічної школи /УВТШ/.

У фонді КПЗУ привертють увагу документи Допсу – студентської організації, створеної комуністами на противагу Профорусові і Цесу-сові.⁸⁸ Зберігаються проект статуту, періодична преса Допсу /бюлетені, журнали/, листування.

У фонді УПТ "Рідна школа" найважливішими документами слід вважати річні звіти, листування, статистичні дані, відомості про перевірки українських приватних шкіл.

Окремі матеріали щодо освіти є у фонді НТШ.

Серед архівних джерел Української парламентської репрезентації заслужовують на увагу протоколи її засідань, на яких розглядалися питання освіти.

Окремі документи стосовно теми містяться в особових фондах діячів Допсу і КПЗУ Л.Кухто і М.Вовка, відомого українського історика і громадського діяча М.Кордуби. Зокрема у щоденнику останнього описуються різні суспільно-політичні події і діяльність Українського університету у Львові у 1921-1925 роках.

Архівні джерела з питань освіти мали свої особливості. Найбільш повні комплекси документів з теми збереглися у фондах польських державних вузів Львова та кураторій шкільних округів. Окремі документи /наприклад, деякі листівки/ є власне єдиним джерелом з історії тієї чи іншої установи, організації, товариства.

У ряді фондів бракує окремих важливих документів. Наприклад, у фондах УВШ у Львові збереглися не всі протоколи засідань сенатів і рад професорів.

⁸⁸Цесус – Центральний союз українського студентства західних земель України та еміграції.

Протоколи засідань організацій, установ, товариств здебільшого складалися однією особою – секретарем і затверджувалися на наступних подібних зібраннях. У більшості протоколів поверхово занотувувалися або й зовсім не зафіксовано виступи учасників засідань. Як правило, не наводились підготовчі та допоміжні матеріали до протоколів.

Найбільший за обсягом комплекс документів щодо досліджуваної теми відклався у вигляді листування – петицій, меморіалів, донесень поліції, інтерпеляцій, інших різновидів листів.

Географія листування, яка здебільшого зберігається у вигляді машинописних копій, була досить широкою /США, Канада, Чехословаччина, Австрія, Німеччина, УРСР і т.д./ Більшість листів не має конвертів, що часто утруднює виявлення автора, адресата, встановлення дати написання.

До багатьох донесень поліції, протоколів допитів як речові докази часто додавалися листівки, статuti, інші конфісковані документи. Тому вищеназвані матеріали у процесі вивчення потрібно розглядати разом, у комплексі.

Окремі листи не мають підпису і дати. Одні і ті ж документи /наприклад, листівки/ зустрічаються у різних фондах.

В цілому розглянуті архівні матеріали істотно доповнюють опубліковані джерела і разом з ними становлять струнку систему документів з даної теми.

У висновках підведено основні підсумки дослідження:

- серед періодичної преси Західної України найбільший обсяг освітянської інформації є в газеті "Діло" та часописі "Учительське слово";

- за вміщення окремих статей на освітню тематику ряд газет і журналів у зазначуваний період зазнав конфіскації;

- обсяг архівних документів з питань освіти, які зберігаються в архівах України, становить декілька десятків тисяч справ. Складені вони здебільшого польською та українською, частково – німецькою та французькою, зрідка – латинською мовами;

- в історіографії з питань освіти 20-30-х років у Західній Україні прослідковуються три напрями: пропольський, проукраїнський і педагогічно-освітній;

- жодна із опублікованих робіт в українській радянській і польській історіографії не містить огляду праць попередників і не має

аналізу джерел;

- у працях істориків використання як архівних, так і опублікованих джерел щодо освіти носило епізодичний характер;

- поряд із періодиком українські радянські дослідники /за винятком Ю.Ю.Сливики/ при написанні своїх праць використали винятково матеріали архівів України і навпаки - усі польські дослідники опиралися у своїх працях на матеріали здебільшого польських архівів;

- вивчені джерела свідчать, що протягом 20-30-х років ХХ ст. керівні кола Речі Посполитої діяли в антиукраїнському дусі, намагалися будь-що ополучити українське населення у Західній Україні.

На захист виносяться такі положення:

1. Різні види опублікованих джерел /офіційні документи, статистичні публікації, документальні збірники, періодична преса, листівки та ін./ піддаються джерелознавчому аналізу з метою виявлення ступеня відображення у них досліджуваної теми.

2. Архівні матеріали вивчаються під кутом зору виявлення їх достовірності та репрезентативності, а також введення до наукового обігу нових відомостей з даної проблеми, що істотно доповнює дані наукової літератури та опублікованих джерел.

3. Розглядаються основні напрями історіографії освіти 20-30-х років у Західній Україні та джерельна база відповідної наукової літератури.

4. На основі аналізу різноманітних джерел доводиться, що Польська держава у 20-30-х роках ХХ ст. провадила політику денационалізації у галузі освіти щодо українського населення Західної України.

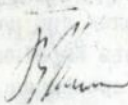
Основний зміст дисертації викладено у таких публікаціях автора:

1. Революційний рух студентської та учнівської молоді на західноукраїнських землях у 20-30-х роках ХХ ст. // Молоді учні - суспільствознавці УРСР - 70-річчю Великого Жовтня: Тези республіканської науково-теоретичної конференції. - Львів, 1967.- С.35-36.

2. Методичні рекомендації по використанню документів Держархіву Львівської області по історії освіти в наукових, агітаційно-пропагандистських і культурно-освітніх цілях. - Львів, 1968.- 14 с.

3. Освіта на Західній Україні у 20-30-х роках ХХ ст. // Архіви України. - 1991.- № 4.- С.24-28.

4. Українські високі школи у Львові і студентський рух у Західній Україні у I половині 20-х років XX століття. - Львів: Редакційно-видавничий відділ при управлінні по пресі, 1991. - 142 с.

Підписано до друку 24.02.94 Формат 60x84 1/16

Ум. друк. арк. 0,9. Обл. вид. арк. 1,0.

Тираж 100. Зам. 444. 1994 р. Безплатний

Поліграф. д-ця Ін-ту історії України АН України
Київ-1, Грушевського, 4

110

1000

1

1000

AB 29.184

AB 29.184